

Белоусова Н.Б.*

«М'ЯКА» СИЛА ЯК ПОТЕНЦІАЛ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ

У статті досліджується значення «м'якої» сили у загальному владному балансі кожної держави, розглядається історичний досвід застосування «м'якої» сили в СРСР та ресурси «м'якого» впливу європейських країн.

Ключові слова: інструменти політики «м'якої» сили, публічна дипломатія, зовнішньополітичний вплив держави.

В статье исследуется значение «мягкой» силы в общем властном балансе каждого государства, рассматривается исторический опыт применения «мягкой» силы в СССР и ресурсы «мягкого» влияния европейских стран.

Ключевые слова: инструменты политики «мягкой» силы, публичная дипломатия, внешнеполитическое влияние государства.

In the article a concept «soft power» and its role is probed in general managing balance of every country. The resources of «soft power» are examined on the example of the USSR and European countries.

Keywords: policy instruments of «soft» power, public diplomacy and political influence of the state.

В умовах зростаючої глобалізації, демократизації, стрімкого інформаційного розвитку політичні діячі й дипломати, глави зовнішньополітичних відомств поступово втрачають монополію в галузі міжнародних відносин. Зростає кількість учасників міжнародної діяльності, зв'язки між державами все більше виражаються через зв'язки між громадськими суспільствами, бізнесом, благодійними організаціями й окремими громадянами. Суспільна думка, і в першу чергу закордонна, перетворюється на один з найважливіших факторів, що визначають успішність зовнішньої політики.

У вирішенні міжнародних проблем на перший план виходить так звана публічна дипломатія, як ефективний виразник волі громадянського суспільства, рівноправний партнер держави в розвитку міжнародного діалогу й співробітництва. Вона привносить у міжнародні відносини моральну основу, позначає вектор бажаного розвитку світу, знімає бар'єри в діалозі цивілізацій, є діючим механізмом у залученні світової суспільної уваги до нових викликів і загроз людству, вирішенню глобальних проблем. Пріоритетним завданням стає можливість діалогу безпосередньо між суспільствами різних держав, а владі призначається роль фактора, що полегшує це спілкування.

На Заході публічна дипломатія розглядається як один з найбільш ефективних інструментів політики «м'якої» сили - концепції сформульованої відомим американським політологом Дж.Наєм.

* кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Джозеф Най визначає силу як можливість домогтися від інших бажаних результатів, а залежить це від наявності певних ресурсів здійснення влади, уміння їх застосовувати, а також умов для їхнього ефективного застосування. Такі ресурси держави як військова сила в сукупності з політичною, економічною й фінансовою міццю, у результаті своєї сили й однозначного характеру впливу, визначаються як «тверда» сила. Однак, при прагненні домогтися від інших бажаних результатів, не останню роль відіграють і такі фактори як національні цінності країни, її культура, ідеологія, які Дж. Най визначає як «м'яку» силу.

Поняття «м'яка сила» сформульоване й уперше використане Дж. Наєм ще на початку 1990-х років і з того часу досить міцно ввійшло в політичний і науковий побут. «М'яка» сила виступає як здатність захоплювати й залучати інших на свою сторону, домагаючись підтримки власного порядку денного в міжнародних відносинах [1]. «М'яка» сила досягає своїх стратегічних цілей, не прибігаючи до зовнішнього матеріалізованого насильства. Її інструментами впливу виступають «інтелектуальні патерни, когнітивні спокуси, привабливі ідеї й символи, звабливі візуальні й аудіальні образи» [2].

Сама по собі ідея поширення власного впливу на навколишній світ за допомогою «м'якої» сили не є новою. Історичний досвід застосування «м'якої сили» є в США, країн Західної Європи, СРСР. В СРСР – це наприклад, ідеологія, що відігравала роль фундаментального фактора формування зовнішньої політики СРСР, політика в сфері освіти, коли надавалася можливість одержання вищої освіти іноземним громадянам і тим самим здійснювалося формування загального, культурно-ідеологічного, політичного світосприйняття політичних еліт закордонних держав. Уряд, який прийшов до влади в 1918 році, керуючись політичними мотивами, відновив практику, що існувала в часи царської Росії. І вже на початку 1920-х років у РСФСР за запрошенням навчалися громадяни Туреччини, Персії, Афганістану, Монголії. В 1921 році був створений спеціалізований навчальний заклад - Комуністичний університет трудящих Сходу (КУТВ) і до кінця 1921 року в КУТВ навчалися іноземні громадяни 44-х національностей. В 1990 році СРСР посідає третє місце серед країн, що надають іноземця освіту. На частку Радянського Союзу доводилося 126,5 тисячі (11%) іноземних студентів (США - 400 тисяч і Франція - 136 тисяч). Хоча ця статистика не враховує більше 100 тисяч студентів - громадян, які приїжджали вчитися в РСФСР із національних республік. 80% всіх іноземців, що навчалися в СРСР, були вихідцями з Азії, Латинської Америки й Африки. У цих країнах дотепер існують суспільства й союзи тих, хто одержав освіту в СРСР і знає російську мову. Маючи колосальний ресурс «м'якої» сили, завдяки комуністичним ідеям і перемозі в Другій Світовій війні, СРСР поступово його втрачає за рахунок невдалої пропаганди й неефективної економічної політики.

На думку американського дослідника Дж. Ная, сучасні тенденції розвитку цивілізації такі, що значення «м'якої» сили у загальному владному балансі кожної держави буде неминуче зростати. Насамперед тому, що навіть самі великі й розвинені держави більше не можуть дозволити собі вирішувати власні й міжнародні проблеми винятково військовими засобами.

«М'яку» силу Європи Дж. Най оцінює як дуже високу. Європейські держави самі по собі мають велику культурну привабливість: п'ять із десяти найпоширеніших у світі розмовних мов є європейськими. У цілому, Європа має вражаючі ресурси м'якої сили: Франція посідає перше місце у світі по кількості отриманих нобелівських премій в галузі літератури, а серед представників західних літератур непропорційно велика частка письменників-лауреатів зі скандинавських країн - Фінляндії, Норвегії, Швеції й Данії; Брита-

нія займає перше, а Німеччина друге місце по кількості заявок від тих, хто просить надати їм притулок; Франція, Німеччина, Італія й Британія мають високу середню тривалість життя; Ірландія й Швейцарія входять у п'ятірку країн-лідерів за рівнем участі населення в добродійності з урахуванням культурних особливостей і національних традицій; Франція, Австралія, Швейцарія, Німеччина увійшли в десятку кращих країн для проживання, що було виявлено на основі показників «вартість проживання», «економіка», «культура й розваги», «навколишнє середовище», «свобода», «охорона здоров'я», «інфраструктура», «особиста безпека» й «клімат»; самою позитивною країною у світі стала Німеччина, а в трійку лідерів увійшли країни Європейського союзу єдиним блоком; така невелика країна як Данія стала самою щасливою країною у світі й крім цього Данію визначили як найкращу країну для ведення бізнесу за рахунок низької інфляції, низьких податків і високого рівня освіти й технологічного розвитку.

Європейці мають великий досвід публічної дипломатії і роблять досить значні вкладення, особливо в міжнародні культурні зв'язки. Франція витрачає 17 доларів на душу населення - майже вчетверо більше, ніж наступні за нею Канада, Британія й Швеція [3].

Крім того, європейські країни додають чимало зусиль для залучення студентів у свої школи й університети із усього світу. Університети Великобританії відвідували близько 390000 закордонних студентів або 13% від загальної кількості. Хоча в 2012 році уряд Британії має намір скоротити кількість іноземних студентів і для здійснення цього планується зменшити кількість учнів без вченого ступеня, підвищити вимоги до знання мови. Найбільш значна кількість студентів-іноземців також навчається у Франції - 266448 (9%), Німеччини - 233606 (8%). Іноземні студенти становлять одну третину докторантів, що вчаться у шведських університетах, і, як свідчить статистика, більше половини з них залишаються у Швеції після завершення навчання. В 2005 році уряд Данії створив так званий «пакет глобалізації освіти»: фонд у розмірі 40 млрд. датських крон, покликаний фінансувати програму міжнаціональної освіти з 2006 по 2012 роки.

Політичний вплив таких країн як Нідерланди й скандинавські держави, має більшу вагу, чим їх військовий й економічний вплив, внаслідок змішання привабливих стимулів, таких, наприклад, як економічна допомога або підтримка миру, які визначають їхні національні інтереси. Норвегія бере ініціативу лідера в мирних переговорах, Нідерланди підсилюють свою «м'яку владу» не тільки за рахунок своєї політики в ООН, але й за рахунок допомоги в розвитку інших країн.

Завдання посилення міжнародного впливу Великобританії за рахунок активізації діяльності британської дипломатії було проголошено в якості основного на майбутні роки в рамках нової національної зовнішньополітичної концепції країни. Відповідно до нової концепції зовнішньої політики Євросоюз збереже ключове значення для країни, а дипломатичні зусилля будуть зосереджені на підвищенні свого впливу у всіх основних структурах організації за рахунок збільшення числа британських співробітників в Єврокомісії й інших підрозділах ЄС. Нова структура в рамках державного апарата Великобританії - Рада національної безпеки дозволить координувати розвиток відносин з іншими країнами за самим широким спектром напрямків - від дипломатії до освіти, охорони здоров'я, торгівлі й оборони.

У якості суттєвих переваг Великобританії можна виділити «досвідчений і шановний у світі дипломатичний корпус, постійне місце Ради Безпеки ООН, єдиний або схожий підходи провідних політичних партій королівства до ряду ключових міжнародних проблем, особливі по своїй близькості відносини зі США, ключова роль у справах Євросоюзу, історичні зв'язки із численними народами за межами Північної Америки і Європи, форма-

лізовані в організації Співдружності, а також помітний вплив у якості глобальної світової торговельної держави». Також у концепції акцентується увага на англійській мові як феномені сучасного світу. Для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей Великобританія має намір використати такі структури «публічної дипломатії» як Британська рада [4].

Таким чином, у сучасному світі відбувся перехід до так званого «м'якого» впливу при вирішенні проблем міжнародного рівня, що спричинило перехід багатьох країн до нових національних зовнішньополітичних концепцій та пошуку ефективних можливостей досягнення зовнішньополітичних цілей. Політику «м'якої» сили формує культура, система суспільних цінностей, внутрішня політика, тактика та стиль зовнішньої політики держави. Всі ці ресурси дають змогу досягати країні бажаних результатів за допомогою привабливості для інших, а не їх примусу.

Список використаних джерел

1. Nye J. The Paradox of American Power. N.Y., 2002; Nye J. Soft Power. The Means to Success in World Politics. N.Y., 2004.
2. Русакова О.Ф. Концепт «мягкой» силы (soft power) в современной политической философии / О.Ф.Русакова // Научный ежегодник Института философии и права Российской академии наук, 2010 – Вып. 10.
3. Най Дж. Мягкая сила и европейско-американские отношения [Електронний ресурс] // Интеллектуальная Россия. Режим доступу: http://www.intelros.ru/2007/08/09/mjagkaja_sila_i_evropejskoamerikanskije_otnoshenija.html.
4. Новая концепция внешней политики Великобритании [Електронний ресурс] // Империя. Режим доступу: <http://www.imperiya.by/comments3-8100.html>.